

GERLE
MARGIT
KERÁMIKUSMŰVÉS

PAPÍR, AGYAG – PAPÍRAGYAG

DLA ÉRTEKEZÉS

2005

TARTALOM

1. Előszó	1
<i>Papír, agyag – két természetes anyag közös lehetőségei</i>	
2. Papír és agyag kapcsolatának története	3
3. Gondolatok az Európai Kerámiaművészeti Központban	6
4. Esztétikai kutatásaim és eredményei	7
<i>Az alkotói folyamat</i>	
▪ <i>Termékenységekultusz az Alföldön</i>	
▪ <i>Biomorph - Papír és Agyag</i>	
▪ <i>Papír és agyag közös lehetőségeinek művészi vonatkozása</i>	
▪ <i>Margit Gerle's Biomorphs</i>	
▪ <i>Gerle Margit Biomorphjai</i>	
5. Technológiai kutatásaim és eredményei	14
<i>A növényi rostokról és az agyagról</i>	
<i>Rostagyag, papíragyag, papírporcelán készítése</i>	
<i>A rostagyag, papíragyag, papírporcelán használata</i>	
6. Az 1. Nemzetközi Papíragyag, Papírporcelán Szimpozium – Nemzetközi Kerámia Stúdió, Kecskemét	23
7. Zárszó	24
8. Melléklet (Biomorph 1-9.)	
9. DLA tézisek (magyar)	
10. DLA tézisek (angol)	

Előszó

Papír, agyag – két természetes anyag közös lehetőségei

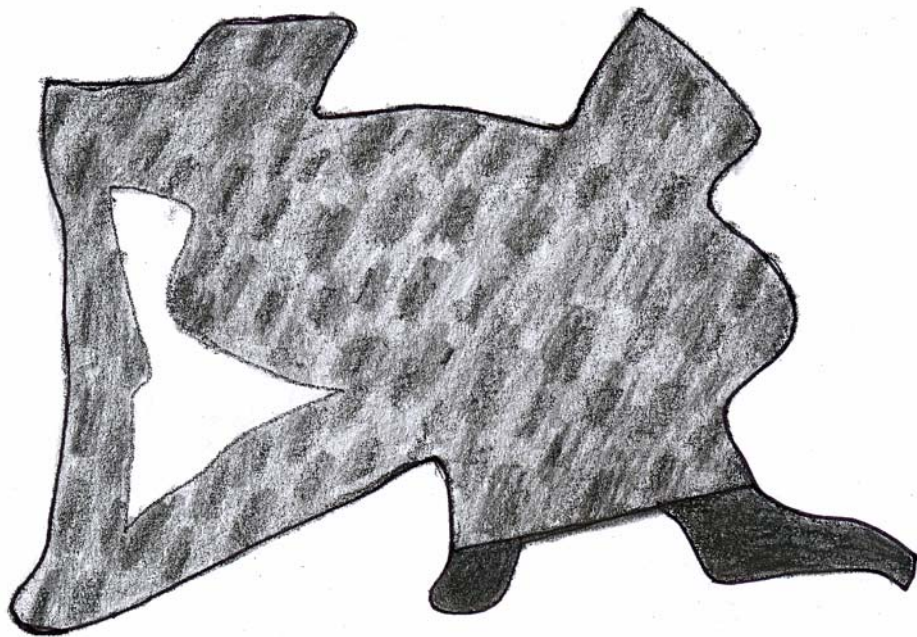
Az Iparművészeti Főiskolán folytatott tanulmányaim alatt és azóta is kutatom a kőagyagban és a porcelánban rejlő lehetőségeket, amelyekkel új esztétikai értékeket teremthetek. Kisplasztikáimmal jelen vagyok a hazai valamint a nemzetközi szakterületen és elismeréseket szereztem, szerzek velük.

Az elmúlt években a papír, mint új médium jelent meg eszköztáramban és a két természetes anyag kombinációja kezdett el érdekelni, a két matéria közös lehetőségei - papír és kerámia együttes alkalmazása egy műtárgyon belül, valamint a kettő összekeverése, amely egy új anyagot ad, a papíragyagot, a papírporcelánt. A két anyag összekeverésével kapcsolatos kísérleteim elindításában nemzetközi példák segítettek, majd kidolgoztam saját módszeremet.

Rostanyag használata az agyaggal nem új ötlet, számos ókori kultúra használt szalmát téglakészítéshez, de az edénykészítésben is megjelentek az agyag struktúráját megváltoztató adalékanyagok. Korunkban Amerikában foglalkoztak először a két anyag összekeverésével a hetvenes években, s azóta kísérleteztek néhányan különböző receptekkel Angliában, Kanadában és Ausztráliában más és más eredménnyel. A papíragyag, rostagyag tehát nem új a kerámia világában, de csak az elmúlt néhány évben ismerték fel, hogy mennyire sokoldalú médium.

A papíragyag, rostagyag növeli a technikai lehetőségek számát, tágítja a keramikumművész eszköztárát, nagyobb szabadságot ad kevesebb technológiai probléma mellett, szimpla és gazdaságos. Kihívás a hagyományos kerámiakészítést tanult alkotónak, ugyanakkor egy sokkal nyitottabb, szabadabb gondolkodást tesz lehetővé. Egy új út a kalandozó kedvű művésznek.

Papírmassza kombinációja agyaggal csodálatos lehetőséget kínál a keramikusoknak – nem csak önthető, de modellezhető és korongozható is, az agyag és a papír egyaránt új szerepet kap. Az agyag adja a plaszticitást és a tömeget, a papír pedig növeli az erősséget és a nyerstörési szilárdságot, jelentősen csökkenti a súlyt, a deformáció lehetőségét és a zsugorodási százalékot. Egyrészt egyszerűsíti az anyagkezelést, másrészt könnyen javíthatóvá teszi a repedéseket, illetve töréseket. Új alapokra helyezi a munkafolyamatokat: például ha megszárad a tárgy, kevés vízzel meghintve folytathatóvá válik rajta a munka. Ennek köszönhetően nedves részeket lehet hozzáépíteni a már megszikkadtakhoz – a rostok természetesen segítenek a részek egymáshoz kötődésében. Lapformák egymásra építhetők, rétegezhetők. De teljesen új alapokra helyezi a formázást is, például szokatlan alakú darabok készíthetők belőle. Engem az agyagkeveréssel egyidejűleg a kőcserép, a porcelán és a karton egyazon tárgyon belüli együttes alkalmazása is foglalkoztat – a két matéria karakterének különbözősége, illetve azonossága. Nagyobb alkotói szabadságot kaptam gondolataim megvalósításához, egy új kifejezési eszközt fedeztem fel magam számára, amely egy jellegzetes, egyéni útra vezetett. A következőkben kiindulási pontjaimra, munkamódszeremre és elért eredményeimre szeretnék részletesen kitérni.

Papír és agyag kapcsolatának története

A papíragyag egy keverék: papír és agyag keveréke. Mindkettőt hosszú ideig használták kommunikációra, gondoljunk csak az agyagtáblákra, illetve a papirusztekercsekre.

Az agyag, mint anyag hosszú történetre tekint vissza. Az archeológiai fel-tárások során előkerült tárgyak informálnak bennünket letűnt civilizációkról és életformájukról. Funkcionális és rituális szerepben egyaránt fontos volt. Csodá-latos anyag, minden lehet – az égetetlen vályogtéglától a legfinomabb áttetsző porcelánig.

A papír szintén nagy múltú anyag. Az első papír papiruszból készült és a fáraósírokban találtak rá Egyiptomban, Kínában a papírkészítésről Marco Polo leírásából tudunk a XVIII. századból.

Manapság mindkét anyag szerepe megváltozott, a modern technológiával ké-szült papír ma egy olcsó tömegtermék. A papírkészítők, papírművészek ugyan-akkor előállítanak kis mennyiségben kézi készítésű papírt érdekes vagy szokat-lan rostokból.

A rostok és az agyag keverése

A cellulózrost vagy növényi anyagok agyaggal való keverése szintén a régmúltba nyúlik vissza, a Biblia említést tesz arról, hogy szalmát használtak a téglakészítéshez Egyiptomban. Az agyagtéglák szalmával keverve meglepően erősek még égetés nélkül is, a világ sok pontján építkeznek még ma is belőle. Az is archeológiai tény, hogy a prekolumbián fazekasok a nádbuzogány pihéjét alkalmazták agyagukhoz soványító adalékanyagként.

Indiában égetetlen formában használták a papírmasé agyagot évszázadokon át rituális tárgyak készítésére majd a szertartás végső aktusaként a nagyméretű szobrokat a folyó vizébe dobták.

De mindenfélét hozzáadtak az agyaghoz, illatos fűszerektől kezdve szitált rongyot, füvet, tehéntrágyát, mangóleveleket, vasreszeléket, homokot, rizspelyvát, attól függően, hogy milyen célra állították össze.

A magyar neolitikus szobrok megmunkálása a használati edényeikhez hasonló volt: az alapanyagba, az agyagba bőven keverték búzapelyvát. Hazánkban az Alföld középső és déli részén évszázadok óta használják a vályogtéglat építkezésre, mivel kővel nem rendelkező terület, viszont agyagban gazdag.

Készítéséhez a legjobb a szikes agyag. Hogy a téglák erősebb, szilárdabb legyenek, a sarat pelyvával, esetleg törekkkel vagy tört szalmával keverték, ezután beledöngölték a fából kialakított vetőformába és kis szikkadás után kivetették a földre száradni. Még gyerekkoromból emlékszem a falusi vályogvetésre és a téglák felhasználására. A téglákat hígított sárral ragasztották össze soronként és egymáshoz, majd a kész falat kívülről-belülről simára tapasztották.

A rostagyagnak tehát vannak előzményei különböző kultúrkörökben és periódusokban egyaránt.

Napjainkban a 80-as évek végétől Mike Kusnik (Ausztrália) tett sokat a papíragyag bevezetésében és elterjesztésében, az ő tanítványa volt Graham Hay, aki ma egy weboldalt működtet nemzetközi linkgyűjteménnyel. Ezzel párhuzamosan 1990-ben Kanadában a Banff Művészeti Központban Ibrahim Wagh megismertette az anyagot Gaulttal, Sorotschynskivel, Clarkkal és Buckleyvel. Egy évvel később ismét a Banffban Wagh, Gault és Gartside tovább kísérleteztek a papíragyaggal, Rosette Gault haladt legtovább a kísérletezéssel és írt könyvet róla.

Én magam a papírművészet felől közelítettem a papíragyaghoz és a két anyaggal eleinte külön-külön dolgoztam. Aztán a párhuzamos utak keresztezték egymást és egy különleges technológiára találtam.

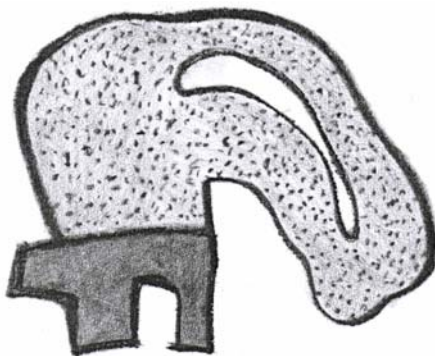
Kerámikusként dolgoztam hosszú ideig 14 éves korom óta. Ugyan eközben grafikával is foglalkoztam – rajzokat és szitanyomatokat is készítettem -, de mégis vágytam egy felfrissülésre és ehhez egy új anyagot kerestem. A papírt választottam, egy számomra ismeretlen anyagot, arra gondolva, hogy új lehetőségeket találok majd méretkorlátozások nélkül.

Szakkönyveket szereztem, eszközöket vásároltam és dolgozni kezdtem. Nyáron papírművésztelepeken kísérleteztem, megtanultam a papírmerítési eljárást. Szobrokat és reliefeket készítettem és hazai majd külföldi kiállításokon mutakoztam be velük.

1995-ben alapító tagja lettem a Magyar Papírművészeti Társaságnak, majd alelnöke és országos kiállítások kurátora, később pedig a Nemzetközi Papírművészeti Társaság (IAPMA) tagja. 2001-ben Lengyelországban, 2003-ban Svájcban vettem részt a IAPMA kongresszusán és tartottam előadásokat angol nyelven. 2005-re meghívtak Kanadába (Banff Centre) a IAPMA Kongresszusára és felkértek a „Life of the cardboard” című előadásom megtartására.

Mindezzel párhuzamosan kerámiával is foglalkoztam és néhány műtárgyat készítettem merített papír és kőcserép kombinációjával. Ekkor került a kezembe egy Ceramics Monthly, benne egy cikk a papíragyagról. Igazán felkeltette kíváncsiságomat és ezzel elkezdődött a két anyag összekeverése című kísérletsorozat. Könyvet kerestem, így bukkantam rá Rosette Gault 1993-as kiadású kis spirálkönyvére. Némi útmutatást kaptam belőle arra vonatkozóan, hogy hogyan tudom megerősíteni az agyagot ahhoz, hogy a rajzaimban megálmodott szabad formákat megvalósíthassam.

A kezdeti lépések után támogatást kaptam a Nemzeti Kulturális Alapprogramtól, majd alkothattam az Egon Schiele Művészeti Központban. 2000-ben a „Papír és Agyag” programommal a magyar művészek közül elsőként nyertem el az UNESCO-Aschberg IFPC képzőművészeti ösztöndíját és dolgozhattam Hollandiában az Európai Kerámiaművészeti Központban (EKWC), amely munkámhoz jelentős anyagi és technológiai támogatást nyújtott.

Gondolatok az Európai Kerámiaművészeti Központban

Az EKWC egy speciális nemzetközi műhely, ahová pályázat útján kerülhetnek be képző- és iparművészek, valamint építészek. A világ minden tájáról fordultak és fordulnak meg itt alkotók, így többek között dolgozott itt Tony Cragg, Rob Birza, Anish Kapoor, Jun Kaneko, Satoru Hoshino és még sokan mások. Az intézmény nem a kiállításra, a kész munkára helyezi a hangsúlyt, legfőbb célja a képzőművészeti kutatás, és ehhez biztosít az EKWC professzionális környezetet, úgy működik, mint a kreativitás laboratóriuma. A zavartalan munkához nyújt segítséget, a hangsúlyt a kutatómunkára, az alkotói készségre és a párbeszédre helyezi.

Az EKWC 2000 m² területtel rendelkezik, ami 12 egyéni műtermet jelent, (30-70 m²), valamint gipsz, fém, fa, üveg és a papír számára kialakított közösségi műhelyeket, egy gazdag szakkönyvtárat, irodákat és lakószobákat.

Az intézmény mindenben segíti az ott megforduló művészeket, népszerűsíti munkáikat, leporellót jelentet meg róluk, valamint kiállítási lehetőségeket biztosít számukra.

Mindenkinek kötelező egy alkalommal előadást tartani munkásságáról, részletezni eljárásait, művészi attitűdjét. A központ évente 48 művészt fogad, ebből mindig 4 holland vagy belga friss diplomás.

Az utóbbi években tematikus programokat is meghirdet pályázóknak, mint pl. 2003-ban a „Dutch Souvenirs” vagy 2004-ben a „Taste of Ceramics”.

A nemzetközi zsűri által elfogadott munkaprogramom két fő kutatási témát tartalmazott.

1. A papír és az agyag közös lehetőségeinek művészi vonatkozása.
2. A papír és az agyag közötti kapcsolat technológiai vonatkozása.

Az EKWC-ben az ehhez szükséges anyagok rendelkezésemre álltak, valamint kiváló, különböző méretű és típusú kemencék és szakmai asszisztencia.

Esztétikai kutatásaim és eredményei

Az alkotói folyamat

Termékenységekultusz az Alföldön

Születésem és neveltetésem vidéke a Dél-Alföld, melynek kulturális örökségét, hagyományait tanulmányozva került érdeklődésem középpontjába a neolitikum időszaka, annak agyagművészete, mitikus volta és tárgyi emlékei.

Inspirált tárolóedényeik motívumvilága, de leginkább a kultikus szobrok szellemisége, elvontsága, eszközeinek puritanizmusa, rendkívüli kifejezőereje, titokzatossága és lényeglátása. Kiemelkedő műtárgyak születtek a neolitikumban és a fémek elterjedéséig az őskor művészete lényegében az agyag művészete.

A legelső földműves közösségek Kisázsia, Mezopotámia termékeny területén fejlődtek ki és hatásuk innen sugárzott szét, és hosszú ideig hatott Magyarországon őskori fejlődésére, különösen az újkőkor idején. Kelet-Magyarországon volt az égei-anatóliai kultúrák népelemekkel kísért határa.

Az újkőkorból az élelemtermelő életmód került előtérbe, és ezzel a termékenység kívánsága növény- és állatszaporulatra egyaránt - ezt a gondolatot fogalmazza meg az újkőkor művészete. Már nem a vadászat egyetlen mozzanatára összpontosít, gondolkodása absztrakttá válik, jelképet alkot, stilizál. Egyszerű geometrikus díszítőelemeket használ – pontokat, vonalrendszereket, spirálokat, csigavonalakat, háromszögeket, zeg-zug vonalakat.

A vallási élet központjában a termékenységi kultusz áll, jelképe a nő, a az életet és a halált egyaránt megtestesítő istenanya. A magyarországi újkőkor művészetében jelenik meg először minden ismertetőjeggyel a férfi isten is. A tiszai kultúra rendkívüli példái a kultikus tárgyak az agyagistenek. Ezek a szobrok a mindennapi élethez szorosan kapcsolódó mágiához, a termékenységvarázsláshoz tartoztak.

Az újfajta életmód, a technikai felfedezések, pl. az agyag kiégetése, tartóssá tétele segítette, hogy maradandó tárgyak születhessenek. A kerámia őrizte meg azt a díszítőművészetet, ami más anyagokból (pl. fából, sásból) elpusztultak.

Három legkedvesebb műtárgyam:

Szegvári Sarlós Isten (Kosztá József Múzeum, Szentes)

A trónján ül, jobb vállára vetve jobb kezében sarlót tart, mint méltósága legfontosabb jelvényét. Aratósarlóval ábrázolták, azzal az eszközzel, amellyel elválasztja a földet az égtől. Teste belül üreges ugyan, de nem edény, hanem egy zárt szobor. Kétoldalas nézetű és csak a lényeges testelemek hangsúlyosak. Az isten arcát fából készült maszk fedi, ettől síkszerű, lapos benyomást kelt.

Kökénydombi Vénusz (Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely)

Ő a Magna Mater, mindenek kezdete és vége, életet és halált egyszerre szimbolizáló istenanya, aki zsámolyszerű trónuson ül. Teste üreges, nyitott, áldozati étel vagy ital elhelyezésére szolgált, esetleg tűzgyújtásra. Egész testét karcolt díszítés borítja, néhol vörös festék jelenik meg, mint az isteni erő szimbóluma, méltó társa a férfiistennek.

Kökénydombi Oltár (Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely)

Háromszögletű kultikus tárgy, bekarcolt meandermintákkal és egy női nemi háromszögmezővel. Bizonyára megfelelő szertartásokon használták; rendkívül absztrakt, elvont gondolkodást mutat. Valószínűleg egy gyermeket szülő istenőt ábrázol.

Biomorph – Papír és Agyag

A Föld és a Tűz jegyében születtem, így hát eleve elrendeltetett, hogy keramikus legyek. Tárgyaim kultikus tárgyak, állatok, növények, egy nem létező zoológia, botanika lapjairól. Formáim nem egyértelműek, jelentéstartalmuk rétegzett, s a rétegek felfejtésével-megfejtésével értelmezhetőek.

Az alkotás számomra rituális folyamat, szimbolikus teremtés egy ősrégi anyagból, a sárból; az életerő modelljei. A formák átnőnek egymásba, fikcióként teremtett vegetációt alkotnak.

Pszudotermészet, de mindenképpen engedelmessé válnak azoknak a törvényszerűségeknek, amely minden élő(lény) mozgását, növekedését meghatározza. Pulzálnak, lassú mozgásban lévőnek tűnnek, titokzatos erők hatása alatt elmozdulnak egy megnyílt tér felé kontrasztjaként a megszilárdult, holt anyag statikus állapotának.

Az archaikus, töredékes leletszerűséget az alkalmazott faktúrák adják, a pecsétek, a szúrágta felületek, vonalak és a különböző léptékű pontrendszerek.

Némelyiken megjelenik a formába zárt forma, pontosítva: formába zárt üresség, űr, szünet, belső csend.

A perforáció, a felület megnyitása egyben a forma belső életének felmutatása. A megnyílások mindkét oldalon megjelennek, egyfajta dupla rács, mozgás közben más és más látványt nyújt a nézőnek, így a mozgás is alkotóelemévé válik a műnek.

Tárgyaim reliefszerűek, térillúziót keltenek, a harmadik dimenzió kétértelműségét.

Az agyag és a papír – két természetes anyag változatos megjelenési formái közül választottam azt a kettőt, amelyet egy tárgyon belül alkalmazok. A hétrétegű páncélkarton kemény anyag, vágható, színezhető strukturált matéria. Ehhez illesztettem a puhán mintázható, anyagában színezett, máz nélküli kőcserép masszákat, illetve a mázatlan porcelánt.

A kerámia alapanyagok súlyossága, a papír könnyű volta egy kényes egyensúly-játékot tesz lehetővé, amely erőteljesen jelen van munkáimban, egy új vizualitást teremtve a kerámiaművészetben. A karton beépítése grafikai felület megjelenését is jelenti, másfajta felületkezelést.

Az alkotói folyamat kezdete, első lépése mindig a rajz számomra, kisméretű vázlatrajzokat készítek a megvalósítandó műtárgyhoz, majd felnagyítom az ilyenkor meghatározható méretűre. Öntött, illetve kinyújtott lapokból dolgozom, mártok és írókázok szivacsból mintázott alapformákra, használok lent és papírt egyaránt adalékanyagként. Némikor elfedem a rostos felületet, máskor élek a papíragyag vizuális másságával.

Papír és agyag közös lehetőségeinek művészi vonatkozása

A papír és az agyag közös lehetőségeit vizsgálva a két anyag olyan megjelenési formáit kerestem, amelyekből egységes műtárgyakat készíthetek. Kezdetben merített papírokat használtam úgy, hogy a durván ledarált papírmasszát összeöntöttem és elkevertem. A szemcsék azonban nem veszítették el eredeti színüket, csak elegyet képeztek. Ebből aztán kartonra domborítottam és kapcsoltam a terrakotta részhez.

A karton mindig is jelen volt a műtermemben, de a páncélkarton az EKWC-ben került a figyelmem középpontjába. (Egyébként műtárgyak szállításához készítettek dobozokat belőle). A hétrétegű páncélkarton rendkívül kemény, terhelhető anyag, három réteg hullámpapír és négy réteg karton együttese, dekopír fűrészsel vágható. A megfelelő formát kivágom belőle, finom dörzspapírral lecsiszolom és színezem.

A festett kartonhoz illeszteni a mázatlan, anyagában színezett, rusztikus kőcserep masszákat találtam legmegfelelőbbnek és ezekből készítettem színskálát, majd kipróbáltam oxidációs és redukációs tűzben is.

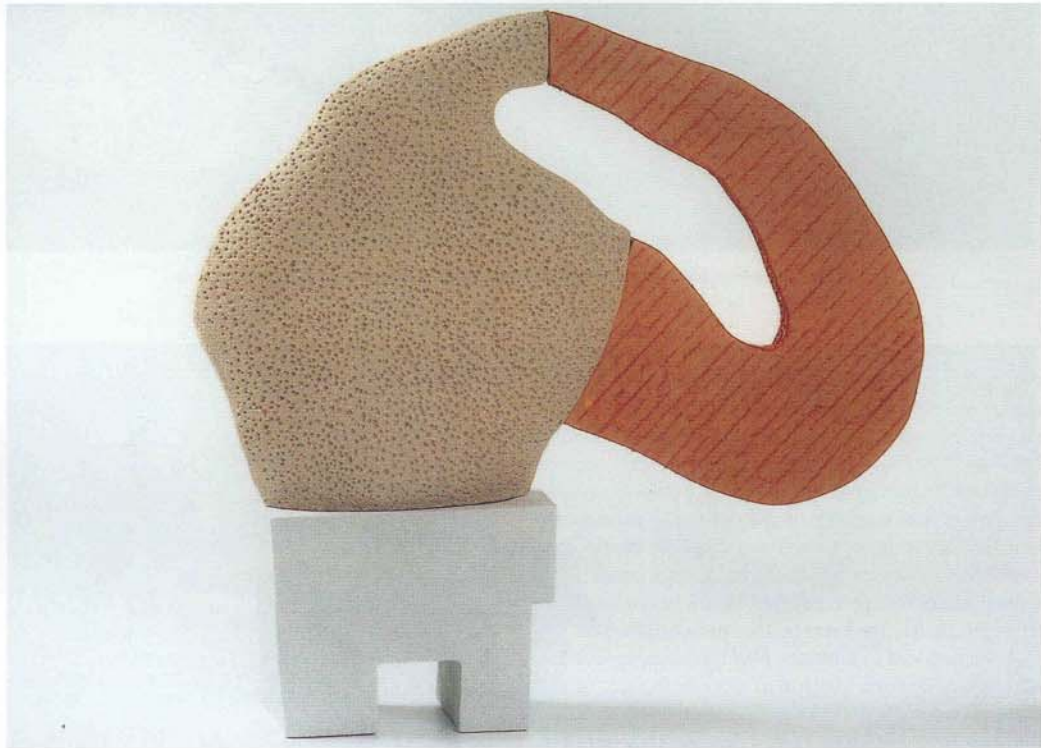
A két anyag összeillesztése a csapolás elve szerint működik, az agyagformán mintázáskor alakítok ki a kartoncsatlakozónak megfelelő nagyságú és formájú helyet. A kiégetett kerámiarész a kemencéből ismét a mintázóállványra kerül és a kartonból kialakított tárgyelemet beépítem a kerámiába.

Egyedülálló jelenleg a két anyag ilyen módon való alkalmazása, Koos de Jong, az EKWC igazgatója ezek közül a munkáim közül az intézet gyűjteményébe válogatott. (Összesen kb. 90 műtárgy van a kollekcióban! Megtekinthető a www.ekwc.nl weboldalon).

A világ egyik legtekintélyesebb szaklapja, a *Ceramics Art and Perception* jelentette meg a *Biopmorph-jaimat* szöveggel és képanyaggal. A következő oldalakon látható és olvasható az angol nyelvű cikk, majd ezt követik a magyar szövegből kiemelt részek.

Margit Gerle's Biomorphs

Article by László Füzi

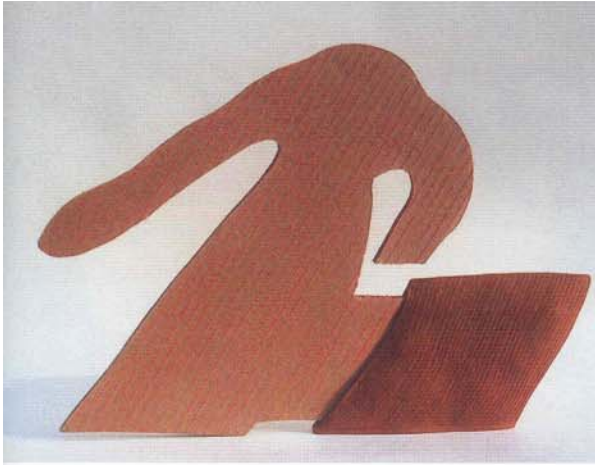
Biomorph. 2000. Porcelain, stoneware, cardboard. 49 x 53 x 9.5 cm.

MARGIT GERLE WON THE UNESCO-ASCHBERG IFFPC scholarship enabling her, during the second half of 2000, to spend three months at the European Ceramics Work Centre (EKWC) in the Netherlands. She worked on her project entitled *Paper and Clay*. Margit Gerle graduated from the University of Applied Arts in Budapest. During and since her studies she researched stoneware and porcelain finding there her aesthetic values. For her work she is known in the international field. During the past few years, paper has appeared as a new material in her repertoire, and she is engaged in the mutual possibilities of paper and ceramics.

When I look at the ceramics of Gerle, I realise the inexcusable philosophy of my world view – a view based on literature – but there is another world for me to understand, that of the creator of forms, materials, technologies and experiments.

Do not think that insisting on autonomy excludes these creators of art from the world. Rather, the other face of the world is shown through them and this is more mysterious than at first perceived. The objects of Gerle are called to our attention by their evolution. Behind their development, changes of the world view are concealed. However, this background is covered by several hidden thoughts, as well as the refined taste of worked clay. The battle of the worlds – her world versus my world – is shown through her forms.

At first she was interested in creating forms which seemed to bring to the surface the depths and the underground; a world of vegetation – roots, runners, and sprouts. Only imagined branches, connections and bulges became individual objects. In her objects, which were realised as closed blocks, there were slits. These slits opened in a regular rhythm. There were singular, engraved figures that appeared at the same

Biomorph. 2000. Coloured clay, cardboard. 40 x 55 x 2.5 cm.

Biomorph. 2000. Stoneware. 30 x 58 x 5.5 cm.

Biomorph. 2000. Stoneware, cardboard. 35 x 38 x 4.5 cm.

Biomorph. 2000. Porcelain, cardboard. 37 x 40 x 4 cm.

place on both sides. Through this way, the spectator could sense their inner existence. These new works of Margit Gerle also show another direction. While their forms remained the same, their colour changed. Instead of green and turquoise, light grey appeared. Nevertheless, this change is striking. The new forms are an answer to the known ones. The known ones simply did not grow and develop into something new. Instead, they were supplemented and became complete as new compositions – as if the desire for the completeness of the universe appeared in the opposite rhythmical movements of the two parts (such as the description of the entire universe in ancient China: the YingYang).

Similar results can be seen on other new objects. It is not only the answer of the newly developed form to the old one – following the other rhythm of the wave – but of the material as well.

Margit Gerle completes her ceramics with paper forms in order to give an answer to her earlier forms. She contrasts them just as the two materials contrast one another. She either keeps alive, or – through fitting and placing the materials beside each other – she denies the old forms. The development from ceramic to paper is harmonious or a contrast is created. Their direction is unknown. They go along their own way until it is evident that the real question is exploration and delivery of their aimless turns, as well as their vegetative state. Through the development of the forms, the compositions – indicating stations of meditation – emphasise the summary, complete the gesture and stress the moment of invulnerability for the new. This state, having tension hidden in itself, promises newer and newer works.

Dr László Füzi is a Hungarian historian of literature and artistic writer. Photos: Peer van der Kruis and József Benes.

Gerle Margit Biomorphjai

Gerle Margit a 2000. év második felében három hónapot töltött Hollandiában UNESCO-Aschberg ösztöndíjjal az Európai Kerámiaművészeti Központban (EKWC), ahol a „Papír és Agyag” című programján dolgozott. ...

... Gerle Margit újabb tárgyai, miközben önmagukban alig változtak, ismét csak más irányba mutatnak. A formák megőrizték magukat, a természeti háttérre visszamutatók is és a zárt tömbök is az apró résekkel, csak a színük változott: a zöldek, türkizek helyére a finomszürke lépett – a változás mégis szembetűnő. Az ismert formára ugyanis új formák felelnek, nem a régiek nőttek tovább, fejlődtek át valami újjá, hanem a meglévő egészült ki, vált teljessé az új kompozícióban – akár úgy is, hogy a régi forma az ellentettjével találkozik. Egyáltalán nem tartom véletlennek, hogy az új műtárgyak, műtárgyegyetesek irányába először egy fekete-vörös kompozíció mutatott: mintha az univerzum teljessége iránti vágy jelent volna meg a két rész ellentétes ritmusú mozgásában, akárcsak valamikor a világegyetem egészének ősi kínai ábrázolásán. Ugyanez a törekvés figyelhető meg a többi új tárgyon is: nemcsak az újonnan megteremtett forma válaszol – a hullámváltás más ritmusát követve – a régire, hanem anyaga is: Gerle Margit a kerámiaformákat papírformákkal egészíti ki, azokkal válaszol a régi formákra. Mondhatjuk, kiegészíti, ugyanakkor azonban szembe is állítja őket, ahogyan az egyik anyag is szembehelyezkedik a másikkal. A papírformával hol továbbélte, hol pedig - az illesztés, az anyagok egymás mellé helyezése révén – tagadja a régi formákat. A régiből az újba, a kerámiából a papírba hol harmonikus az átnövés, hol pedig ellentét képződik a két forma és a két anyag között. Akkor is az általa teremtett világ teljessé tételére törekszik, amikor a két anyag és két forma találkozása során keletkező tereket tölti ki. Nem tudjuk milyen irányban, miképpen kötődnek le, csak haladnak a maguk útján, addig, ameddig be nem látjuk, hogy nem is a lekötődésük a valódi kérdés, hanem az, amit ezekben a látszólag céltalan kanyarodásaikban, öncélúnak tetsző vegetációjukban, céltalan létükben elmondanak, feltárnak. A kompozíciók, a formák – gondolkodási stációkat jelző – átnövésai révén az összefoglalás, a teljessé tétel gesztusát hangsúlyozzák, a papír szerepeltetése az új iránti fogékonyság mozzanatát emeli ki. Ez a feszültségeket magában rejtő állapot ismét csak újabb munkákat ígér.

Füzi László

Technológiai kutatásaim és eredményei

Az első papíragyag keverékemet a Ceramics Monthly cikke alapján készítettem, majd módosítani kezdtem az arányokat. Ekkor még csak a tesztadaraboknál tartottam, amikor Hollandia következett.

Az Európai Kerámiaművészeti Központban már 1995 óta folytak kísérletek különböző cellulózrostokkal – kenderroston, lenroston és papírroston. Ugyanebben az évben készült az első munka rostagyagból, és az eredmények igen ígéretesek voltak, jelenleg ez napi gyakorlat. Voltak próbálkozások nylon bevitelére egészen kis mennyiségben, apróra vágott alakban, de ezt elvetették. (Rostjai nem üregesek és csak kevés vizet képesek abszorbálni).

Az EKWC rendszeresen kiad technológiai füzeteket „Technical Paper” címmel, az intézetben folyó művészi munka kapcsán felmerülő technológiai problémákra adott válaszokat tartalmazza. 1999-ben jelent meg Anton Reijnders „Fibre Clay” című nyolc oldalas kis füzete, amely rövid összefoglalója ennek a témának, tartalmazza az eddigi tapasztalatokat és ad néhány hasznos receptet, útmutatót.

A művészeti központban dolgoztam rostagyaggal és papírporcelánnal, kialakítva a nekem megfelelő összeállítást. Készítettem tárgyat lapokból és gipszformába ecsetelve, sok tapasztalatot gyűjtve.

A növényi rostokról és az agyagról

A rostagyag olyan anyagok gyűjtőneve, amelyek cellulózrostot tartalmaznak. A cellulózrost növényi rost, egy természetes anyag, sokféle előfordulása létezik.

A cellulózrost üreges, csőszerű struktúra, amely lényeges része minden növénynek és fának, fontos szerepe van a fotoszintézisben és az ozmózisban. Ez a csodálatos képesség, hogy a szívószálakon (szifonokon) keresztül nedvesíti

önmagát, úgy működik, mint egy szivacs. Ezek körül a vízfelszívó, üreges cellulózcsövek körül van egy vékony víztaszító kötőanyagréteg, amit ligninnek nevezünk. A lignintartalom különböző a növényekben és a fákban. Lignin a pamuthulladékban 1%-ban, a lenrostban 5%-ban, a puha- és keményfában 20-30%-ban van jelen, és hogy mennyi egy papír tiszta cellulóz vagy félcellulóz tartalma, az a papír fajtájától függ. Cellulóz a pamuthulladékban 96%-ban, a lenrostban 85%-ban, a kemény- és puhafában 50-50%-ban található.

A rost nagyon jó nedvszívó, szivacsos, valamint ellenáll nyomásnak, ütésnek, csavarásnak. A rostok hossza és mérete a fa és növény fajtájától függ.

A rost egyik könnyen hozzáférhető forrása az ember készítette papír. Ezt össze kell tépni és leáztatni meleg vízben, majd egyenletesen eloszlatni. Rövidebb rostok, mint a toalettpapír, az itatóspapír és az újságpapír egyaránt jó, ugyanígy a számítógép és fénymásoló papír. A tiszta pamut- vagy lenpapírok a legjobbak, mivel nincs jelentős lignin tartalmuk. A lignin vízálló, így nehéz a papírt leáztatni. A kartont ne használjuk a ragasztótartalma miatt, és a fényes kaolintartalmú papírokat sem, mivel nem téphetők és nem áztathatók könnyen. Az alkalmasságra a legjobb próba az, hogy hogyan téphető – a könnyen szakadó a legjobb. Egyéb anyagokat – mint a nylon, üvegrost vagy fűrészpor – már kevertek agyaggal, de semmi sem hasonlítható a papír és a lenfonal hatásához, kutatásaim középpontjában ez a két anyag állt.

- A papírrost

A papírt különféle cellulózrostból nyerik (pamutból, fából). Papírkészítéshez rostforrás a pamuthulladék, valamint a kemény- és puhafa.

Amikor a papír péppé válik, akkor a vízfelvevő képessége a lignintartalomtól függ és attól, hogy a cellulóz milyen formája van jelen az eredeti papírreceptben. Abból a pépből, amiben magas a lignintartalom, nagyobb mennyiséget kell adni az agyaghoz, hogy ugyanazt az eredményt érjük el, mint a kisebb adag péppel a magas cellulóz, de alacsony lignintartalom esetén.

- A lenrost

A lenrostokat a len növényből nyerik, levágása után a mezőn hagyják, ekkor a lágyszálak elrohadnak, majd ezután összegyűjtik és mechanikai úton kezelik. Fonal formájában a textilipar használja; ezek a fonalak 50-60 cm hosszúságúak.

A textiliparnak magas színvonalú, jó minőségű lenfonalra van szüksége, én az agyaghoz átlag minőségű lent használlok.

Rostagyag, papíragyag, papírporcelán készítése

Papíragyag az, amit minden agyagból készíthetünk – általánosságban mondván agyaghoz papírt adunk.

A papír – hozzáadva az agyaghoz – nem módosítja, nem befolyásolja a plaszticitást, viszont sokkal gyorsabban szárad és nagyobb lesz a nyerstörési szilárdsága. A kiégett anyag az eredeti agyagra fog hasonlítani, a rostok kiégnek, és csak az eredeti alpmassza marad, tehát a megfelelő agyagtípust válasszuk, amely illik tárgyunk végső megjelenéséhez.

„Veszélye”, hogy könnyű vele dolgozni, nem túl stabil darabokat is megvalósíthatunk belőle, mivel rendkívül erős nyers állapotban, de a tűz mindig megmutatja a tervezés hibáit.

Készítéskor kiindulhatunk a száraz állapotban lévő anyagokból, a gyúrható állagú masszából vagy az önthető alapanyagokból.

A rostagyag, papíragyag, papírporcelán akkor a legjobb, ha a len vagy a papírrostok egyenletesen eloszlanak a papírmasszában.

A papír kiválasztása

Jól téphető papírt válasszunk; minél könnyebben téphető, annál gyorsabban oldódik, mállik szét a vízben. A nagyobb erősséget a hosszú rostok adják. Az újságpapírok többnyire fapépből készülnek, ezek rövid rostokat tartalmaznak. Leáztatva piszkosszürke lesz a nyomdafestéktől, de ez az égetés során maradéktalanul eltávozik. A rongytartalmú papírok igen jók, mivel nagy %-ban tartalmaznak pamutot vagy lent (ilyenek pl. a drága művészpapírok).

Az újrahasznosított papírok elméletileg szintén rövid rostúak, de mivel különböző anyagok keverékei, a pontos összetételt nehéz kideríteni.

A toalettpapír az a rostanyag, amit sokan alkalmaznak, mivel könnyű vele dolgozni, nincs benne ragasztóanyag, gyorsan mixelhető, szép a felülete és jól színezhető.

A számítógépes és fénymásoló papírok szintén minden szempontból megfelelnek. Ez a fajta papír jó minőségű, könnyen, tisztán alkalmazható és ingyen lehet hozzájutni.

Igen kiválóan alkalmazható a cellulózszigetelő, ez őrölt újságpapírokból készül. Az előnye ennek az anyagnak, hogy az őrölt újságpapír kemikáliákat tartalmaz – boront és boraxot és ezek lassítják a papíragyag rothadását, megfeketedését, bűdösödését.

Papírpépkészítés

Én (általában) toalettpapírt használok, mivel könnyű vele dolgozni. Először kimérem az anyagokat 1 rész rost – 5 rész víz arányban, majd széttépkelem a papírt, meleg vízben leáztatom, éjszakára állni hagyom, majd másnap mixelem kb. 1 órát. A pép akkor megfelelő, ha kiveszek belőle, beleteszem egy kis vízbe, elkeverem és csak egy szürke lé marad a kezemben (tulajdonképpen nincsenek papírdarabok).

Papíragyag készítés

A papírpépet átszűröm egy szitán, a fenti receptből 4,5 rész vizet kiszűrök. Az így nyert pép már alkalmas arra, hogy hozzáadjam az agyaghoz, porcelánhoz. A papírpépet 20-tól 30% -ig adom a masszához, attól függően, hogy mit akarok belőle készíteni. Az anyagokat folyékony massa vagy öntőmassza esetén térfogatra mérem össze. A vödörbe belemérem a kerámiamasszát, majd ebbe a papírpépet, ezután egyenletes tejföl állagúra mixelem.

Max. 50% térfogatig adható papírpép a kerámia masszához, 30 és 50% között az égetési szilárdság már csökken.

Rostagyag készítése lenből

Rostagyag készíthető úgy, hogy az agyaghoz keverjük a rostot, de indíthatunk száraz agyaggal, vagy öntőmasszaporral.

Az általam használt len átlag minőségű magyar alapanyag, a Komáromi Lenfonó Gyárból szerzem be. Ez a lenrost vékonyabb, mint a hajsál, jól felveszi a vizet és megtartja azt. Csökkenti a repedési hajlamot és az égetési felfúvódásokat is segíti megelőzni. Ami a legnagyobb előnye a lenrostnak – eltérően más rostoktól – az az, hogy hozzá lehet adni egyenesen az előkészített agyaghoz, tehát nincs szükség pépesítésre.

A fonalakat 2,5 cm-es darabokra összevágom, és a masszához adagolom. A legjobb eszköz ehhez egy karos keverő, de ha ez nem áll rendelkezésemre, akkor felszeletem a masszát, egyenletesen elosztatom a felületén a lenfonalat, majd összegyúrom, miközben kevés vizet adok hozzá. (Könnyebb megoldás, ha a masszát egy nappal előbb leáztatom, és úgy keverem hozzá a fonalakat.)

A lenrost optimális mennyisége: 0,2% - 0,5% súlyban számolva. Szín- és felületmódosításhoz 1% felett.

Különböző (hosszúságú) rostok kombinációja az alapmasszához keverve növeli a pozitív tulajdonságokat. Ezeknek a különböző típusoknak az összehasonlítása a következő:

Hosszú (len)rost előnye a rövid (papír) rosthöz viszonyítva - ugyanolyan %-ban adagolva:

- nagyobb kohézió
- nagyobb nyerstörési szilárdság (szinte eltéphetetlen)
- nagyobb repedési ellenállás
- jobb vízleadás

Rövid (papír) rost előnye a hosszú (len) rosthöz viszonyítva – ugyanolyan %-ban adagolva.

- kevesebb probléma a vágásnál és a lukasztásnál
- öntőmasszához és törékeny, finom tárgyakhoz, valamint korongozáshoz alkalmasabb

Hosszú (len) és rövid (papír) rostok együttes használata:

Legjobb mintázáshoz és préseléshez, ez az összetétel egy rendkívül szilárd anyagot eredményez.

Adagolása: 0,3% len és 0,5% papír a legideálisabb.

Különböző célra, különböző rostadagolásokat alkalmazunk.

A 0,5%-nál több rost túl erős kohéziót ad, így leronthatjuk a megmunkálhatóságot. Ha durva textúrájú felület a cél – hasonló, mint a merített papír vagy a papírmásé – akkor 1%, sőt 2%-nál több rostot adjunk hozzá.

Nagy mennyiségű rost (több, mint 1%) hatással lehet az agyag színére magasabb hőmérsékleten, ez különösen porcelánmassza és fehérre égő kőcserép esetében észlelhető, kellemetlen szagot és füstöt okoz égetés alatt. Öntőmasszában és présmasszában 0,8% papírrost gondot okozhat, mivel az agyag be-leragadhat a gipszformába.

Angliában árulnak cellulóz alapú anyagokat, ilyen az aprított pamut vagy a durva pamutszövet. Ezek az anyagok ugyanúgy, mint a papír, megfelelő adalékanyagok a papíragyag készítéséhez. Amerikában kapható őrölt újságpapírokból gyártott cellulózszigetelő, ami szintén jól használható, de Angliában, Ausztráliában és az USA-ban már gyárilag készült papíragyagmasszát is vásárolhatunk.

A rostayag, papíragyag, papírporcelán használata

A már ismertetett módon összeállított kész masszát gipszlapra öntöm a kívánt vastagságúra. Használhatom lapként, a lapból építhetek, vagy a megfelelő állagúra szikkasztva mintázhatok belőle. Ha más felületi hatást akarok elérni, akkor nyújtófával elegyengetem és erre alkalmazom az én egyéni felületmegmunkálási technikámat – pecsétet, rajzolatot - vagy szabadon hagyom az öntött felületet.

A papírporcelán munkáimat mártogatással készítem, úgy, hogy a formát szivacsból kialakítom, majd a folyékony masszába mártom. A szivacs jó alapnak bizonyul, jól szív és a zsugorodással sincsenek gondok. A massa vastagságától függően egy, kettő vagy három réteg kerül egymásra, teljesen lefedve

az előzőt. A bemártások között megszáritom az előző réteget és így mértem be újra. Készítek tárgyakat úgy is, hogy a szivacsból megmintázott formára lehetőleg finom struktúrákat írókázok. Az égetés során a szivacs eltávozik és megmarad a szivacsra felhordott papíragyag, papírporcelán. Igen kényes egyensúlyjáték.

Áttört tárgyakat, rácsozatokat papírporcelánból, de hígfolyósított papíragyagból is rétegelek. A rétegek egymásra rakhatók bőrkeményen és szárazon egyaránt, eszközként írókát vagy kisebb kiöntőt használok, a tejföl állagú masszát a gipszlapra folytatva rajzolok, majd bőrkeményen formázok, ragasztok.

A hígfolyósított masszák őrzik meg azt a különleges, vattaszerű, mással össze nem téveszthető felülethatást, ami a papírpép jelenlétének köszönhető. A rostagyagoknál ez nem jelentkezik, a len „eltűnik” a masszában, az alkalmazott faktúrák végképp eltűntetik. Így a rostagyag használata legfőképp az anyagerősítést, tehát technológiai célt szolgál.

Egy másik módszerem a masszakeveréshez a gyúrás. Az előkészített papírpépet a nedves agyagmasszához adom, ilyenkor a súlyrecept szerint keverek 0,2%-0,5% pépet az agyaghoz. Ha lehetőségem van, karos keverőt használok, vagy más esetben a leszűrt papírrostot belenyomkodom az agyagba, ámbár ez elég nehéz munka, különösen nagy mennyiség esetén.

A keverés kb. 30-60 percet vesz igénybe és a keverés alatt a papírpép széteszik az agyagban úgy, hogy szinte láthatatlanná válik. Csak ha kettétöröm a jó keveréket, a törés mentén válnak láthatóvá az eloszlott rostok.

A kiviteli rajzom szerint kivágott lapokból építkezem, felületüket kialakítom, domborítom, majd a két tükörformát összeragasztom. Általában a tradicionális ragasztási módszerrel dolgozom, bőrkeményt ragasztok sűrű slikerrel bőrkeményhez, én nem használok deflokkulálószeret. A papíragyag sliker kiváló ragasztó, az összetapadást nagyban segítik a rostok.

Mintázáskor nagyobb a kohéziós erő, kevésbé reped, a csatlakozó részek nagyobb biztonsággal építhetők össze. Száradáskor a rostok nyitott struktúrát adnak az anyagnak és nagy nyerstörési szilárdságot. De lehetőség van a száraz-száraz, égetett-nedves ragasztásra is. Ez különösen akkor jó, ha elégedetlen

vagyok a tárggyammal, és módosítani akarok, vagy éppenséggel javítani. Gyakorlatilag bármely fázisban módosíthatok, javíthatok, amire aligha lenne lehetőségem papíragyag nélkül.

Rendkívüli előnye még, hogy a magas és alacsony papírpép tartalmú papíragyagok, amelyek azonos alapmasszából készültek összeilleszthetők, valamint hogy a közepes és magas papírpép tartalmú papíragyagoknál a vékony összeragasztható a vastaggal. Nem szükséges a tárgy minden részének azonos vastagságúnak lennie. Részek összeragasztása száraz állapotban is lehetséges, először az összeragasztandó felületet felnedvesítem úgy, hogy telítődjön vízzel, majd felborzoló a felületet és rákenem a papíragyag slikkert, majd jól összenyomom.

A másik variáció, hogy híg papíragyag öntőmasszába bemártom a két csontszáraz darabot és erősen összenyomom, így a tapadást a rostok összekapcsolódása segíti.

Kiégetett tárgy javítása úgy történik, hogy be kell áztatni vízbe. Amikor megszáradt, nyers masszából rá lehet mintázni, híg papíragyagot használva ragasztóként.

Korongozható kevés, finomra pépelt papíradalékkal, de az a jobb megoldás, ha a szokásos korongosmasszából dolgozunk és hozzáépítjük az érdekesebb, finomabb részeket papíragyagból. Azért nem igazán jó a papíragyag a korongozáshoz, mert a munka folyamán a teljes massa átnedvesedik, nem csak a felülete, ahogy az normál agyagnál történik, így ha vékonyítjuk összezsugorodik.

A papíragyagnál nincs szükség lassú száradásra, nyáron a napon szárítom a munkáimat még a papírporcelánt is, de nagy teljesítményű szárító is kiválóan alkalmazható.

A papíragyag száradási és égetési zsugorodását tekintve hozzávetőlegesen azonos, mint az alapmasszáé, amiből készült. Legtöbb papíragyag zsugorodása kb. 1%-kal kevesebb, mint a papír nélküli kiindulási agyagé.

A papír- és rostagyagot eredménytelen vákuumos agyaggyúróval megdolgozni, és nehéz extrudálni, dróttal vágni (hacsak nem nagyon finom a pép).

Többnyire a papíragyagot vagy a rostagyagot felhasználom közvetlenül a készítése után, de ha ez nem lehetséges, akkor lapokat készítek belőlük, kiszárítom, és így raktározom. Ha ismét dolgozni akarok belőle újranedvesítem és használhatom, köszönve kiemelkedően jó vízfelvevő és leadó tulajdonságának, és csak keveset veszít a plaszticitásából. Nincs hulladék, minden újrahasznosítható.

Papíragyag, rostagyag mázazása, égetése

Mivel nyersen igen szilárd, jól mázazható és egy égetéssel kész tárgyat kapunk. Elektromos és gázkemencében egyaránt égetek, berakható a tárgy még kicsit nedvesen is. Az elektromos kemence esetében a kemenceajtót nyitvahagyva ventillálok, amíg abba nem hagyja a füstölést, majd folytatom a szokásos égetést. Ez nem szükséges a gáz-, olaj- vagy fatüzes kemencék esetében.

Az égetés első szakaszát lassan kell vezetni, egyéb szempontból semmi jelentősebb különbség nincs az égetési eljárásban. A rostok optimálissá teszik a gázok eltávozását, viszont jól elő kell készíteni a füst távozását (230-350°C) és a rost végleges kiégését (600°C). Könnyebben távozik 230°C-ig a fizikai víz a nyitott struktúrában, de a kémiai víznek is könnyebb távoznia 450°C és 650°C között.

A kiégett papíragyag olyan, mint a normál agyag, egy kicsit könnyebb és valamivel (kb. 1%) kevesebbet zsugorodik. A papíragyag égethető rakukemencében ugyanúgy, mint magastüüzű redukciós kemencében.

A cellulóz tartalmaz kis mennyiségben szervesetlen ásványokat - magas hőmérsékleten a hamu és a borax olvasztóanyagként működik, de alacsonyabb hőfokú égetéssel korrigálhatjuk az olvasztóhatást.

Égetés után a tárgyak még 50%-kal könnyebb súlyúak is lehetnek, a rostok kiégnek az agyagból és ha a keverékünk jó, tárgyunk felületén nem keletkeznek hiányok, rések – egységes felületet kapunk.

Az 1. Nemzetközi Papíragyag, Papírporcelán Szimpozium Nemzetközi Kerámia Stúdió, Kecskemét

2000-ben hazatérve Hollandiából az Európai Kerámiaművészeti Központból, Kecskeméten a Nemzetközi Kerámia Stúdióban beszéltem az EKWC-ről és az ott folytatott munkámról, a papíragyag aktualitásáról. Felvetődött akkor egy kecskeméti papíragyag szimpozium létrehozása, de ez csak 2004 nyarán valósult meg.

A szimpoziumon részt vevő művészek között voltak a témakörben tapasztalattal rendelkezők és voltak olyanok, akik először találkoztak ezzel az anyaggal.

Mi, akik már jó néhány éve dolgozunk vele, más-más receptet használunk, hiszen a megvalósítandó cél is más mindenkinél. Fontos volt tapasztalatainkat megosztani, elmondani sikereinket és kudarcainkat, recepteket cserélni és inspirálni egymást. Számomra igen tanulságosak voltak a napi eszmecserék és az előadások, mások munkamódszerei.

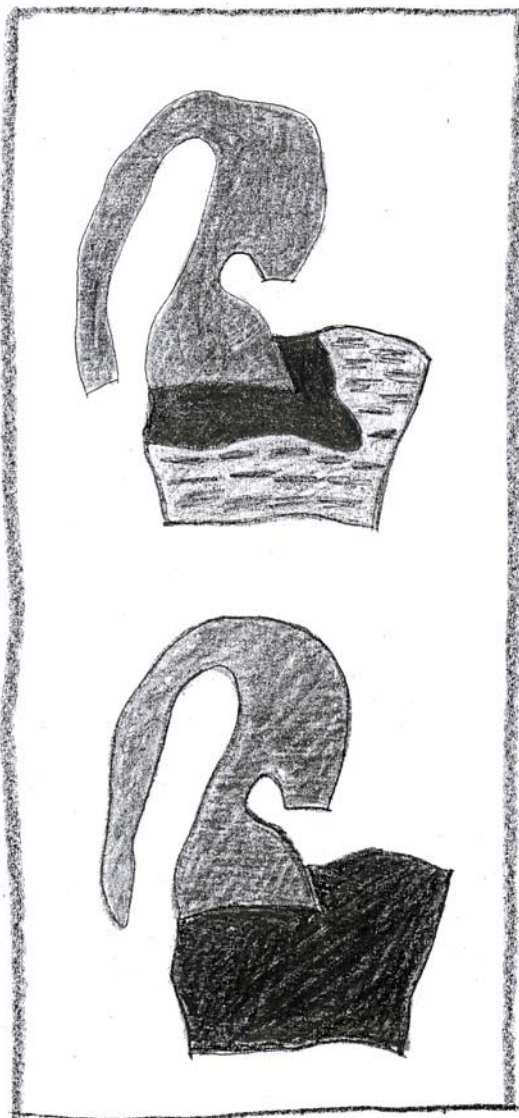
Kíváncsian néztem Graham Hay több méteres fonalmártogatásait, Rosette Gault lapöntési technikáját vagy Jerry Bennett három dimenziós pálcikaépítményeit. Viszont számukra a rostagyag (len) alkalmazása volt ismeretlen az én technikai eljárásaim közül, de a karton+kerámia tárgyaim is nagy érdeklődést keltettek.

2005 májusában fog megjelenni publikáció a Ceramics Technical-ben Graham Hay összeállításában. A szimpozium-beszélgetéseket gyűjtötte össze, amely tartalmazza a témával kapcsolatos összes technológiai és művészeti felvetéseinket és az arra adott válaszainkat.

Zárszó

A papíragyag rendkívül sokoldalú és ez nem túlzó állítás.

Rendelkezésünkre áll egy médium, amit egyszerű előállítani. Úgymond low-tech, nem kell hozzá különösebb felszerelés. Nincs azonban még nagy jártasság, elegendő tapasztalat a felhasználásában. Gyakorló művészek nem mindig akarnak új dolgot, új technológiát tanulni és időt vesztegetni a kísérletezéssel. Érdeemes pedig, mert a papíragyag lehetővé teszi az alkotónak, hogy olyan műveket hozzon létre, amelyet konvencionális agyagból nehéz, vagy éppenséggel lehetetlen lenne elkészíteni. Napjainkban az égetetlen papíragyag is kezd egyre népszerűbbé válni a kerámikusok körében, de sok installációs művész is kedveli ezt az anyagot, mivel dokumentálás után már nincs szüksége a műtárgyra.

Egyben ez az új technika új látásmódot is kínál, magának a művészeti ágnak a megújulási lehetőségét, egy sokkal tágabb perspektívát.

Remélem, hogy a papíragyag hamarosan széles körben ismert lesz Magyarországon és jelentős változást hoz majd a kortárs kerámiaművészetben.

Kecskemét, 2005. január 12.

Gerle Margit